

Развитие на социалната икономика в Европейския съюз през последните години

РЕЗЮМЕ

Европейски икономически и социален комитет

Европейски икономически и социален комитет

Развитие на социалната икономика в Европейския съюз през последните години

Резюме

Информацията и възгледите, представени в настоящото проучване, са на авторите и не отразяват непременно официалното мнение на Европейския икономически и социален комитет.

Европейският икономически и социален комитет не гарантира прецизността на данните, включени в това проучване.

Европейският икономически и социален комитет, както и всяко лице, действащо от името на Комитета, не носи отговорност за евентуалното използване на съдържащата се тук информация.

РЕЗЮМЕ

СЪДЪРЖАНИЕ

Предисловие: Лука Жайе, председател на групата „Други интереси“ в Европейският икономически и социален комитет (ЕИСК), Кшищоф Балон и Ален Коер, съвместни говорители на категория „Социална икономика“ в ЕИСК

- 1. Въведение и цели**
- 2. Понятието за социална икономика и различните теоретични подходи, свързани с него**
- 3. Социалната икономика и свързаните с нея нововъзникващи понятия в Европа**
- 4. Насочени към социалната икономика обществени политики на европейско равнище през последните години (2010 г. – 2016 г.)**
- 5. Насочени към социалната икономика обществени политики в Европа на национално и регионално равнище през последните години (2010 г. – 2016 г.)**
- 6. Тежестта на социалната икономика в 28-те държави – членки на ЕС**

ПРЕДИСЛОВИЕ от Лука Жайе

С голямо удоволствие приветствам публикуването на проучването „Развитие на социалната икономика в Европейския съюз през последните години“, което беше възложено от Европейския икономически и социален комитет (ЕИСК) и проведено от Международния център за изследвания и информация за публичната икономика, социалната икономика и икономиката на кооперациите (CIRIEC). С публикуването на три последователни проучвания от 2008 г. насам ние доказахме своя постоянен ангажимент към подкрепата и насърчаването на социалната икономика в Европа.

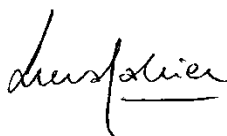
Проучването ни позволява да измерваме напредъка, като ни предоставя надеждни и съпоставими данни. Прави впечатление фактът, че социалната икономика премина през икономическата и социалната криза до голяма степен невредима. Днес секторът осигурява платена заетост на 6,3 % от работещото население в ЕС-28 в сравнение с 6,5 % през 2012 г.

Твърдо съм убеден, че социалната икономика илюстрира и защитава ценностите, върху които е изграден Европейският съюз (член 3 от ДЕС). Тя е едновременно възможност и средство за гражданско участие, отговорност и дял в нашето устойчиво бъдеще. Освен това тя представлява инструмент с широко приложение, който да позволи на ЕС да се приближи към ангажиментите си по Програмата на ООН за устойчиво развитие до 2030 г.

Поради тази причина от решаващо значение е да се увеличи помощта, която ЕС предоставя на социалната икономика чрез Европейския социален фонд (ЕСФ). Също така съм особено удовлетворен, че през последните няколко години последователните председателства на Съвета на ЕС отдаваха приоритет на социалната икономика и приветстваха приноса на ЕИСК към своята работа.

Въпреки това все още предстои много работа, включително за повишаване на осведомеността и изграждане на доверие в сектора. Искрено се надявам, че в близко бъдеще ще бъде постигнат напредък в разработването на систематична статистика за различните групи на социалната икономика и включването на социалната икономика в националните статистически сметки. Несъмнено това би представлявало първата необходима стъпка към постигането на дължимото разбиране за значението на социалната икономика. Също така считам, че има огромен неизползван потенциал за свързване на вътрешните и външните измерения на социалната икономика на ЕС, особено в отношенията с нашите съседи, във времена на нарастващи политически и икономически сътресения и сътресения, свързани със сигурността.

Призовавам всички участници да обединят усилията си и да активизират своите дейности. Вече постигнахме добър напредък. Нека да продължим заедно по този път!

Лука Жайе

Председател на групата „Други интереси“
Европейски икономически и социален
комитет (ЕИСК)

ПРЕДИСЛОВИЕ от Ален Коер

За трети път ЕИСК публикува проучване по темата „Развитие на социалната икономика в Европейския съюз през последните години“ след проучванията, проведени през 2008 и 2012 г. С проучването, възложено на научно-изследователския център CIRIEC, не само се актуализират предходните версии, но и се поставя ударение върху три области:

- социалната икономика и нововъзникващите понятия/движения;
- обществените политики в широк смисъл, които са структурирани на равнището на ЕС и в държавите членки през последните години с цел подобряване на сектора на социалната икономика;
- мащаба на социалната икономика във всяка държава – членка на ЕС.

С публикуването на това проучване ЕИСК засилва ангажимента си спрямо признаването и насърчаването на социалната икономика – сектор, който безусловно е крайъгълен камък не само за работните места и социалното сближаване в цяла Европа, но и за изграждането и консолидирането на европейски стълб на социалните права.

В проучването се подчертава важната – и нарастваща – роля, която социалната икономика играе в пазарната икономика, като работи заедно и успоредно с нея. Като гарантира, че икономическата ефективност служи на социалните потребности, социалната икономика създава истинска взаимозависимост между икономическите и социалните въпроси, а не ги подчинява едни на други.

Потенциалът на социалната икономика за растеж във време на икономическа и социална криза е подчертаван многократно. Всъщност социалната икономика е образец на устойчивост и продължава да се развива, докато други икономически сектори изживяват трудности. Тя не е вторичен продукт: предприятията от социалната икономика отразяват необходимостта от икономика, намираща баланс между социалните, икономическите и финансовите измерения, която може да създава богатство и която не се измерва единствено от гледна точка на финансовия капитал, но също – и преди всичко – със своя социален капитал. Дейностите на предприятията от социалната икономика не се ръководят единствено от пазарни критерии или критерии за растеж. Крайната цел не е развитието, рентабилността и печалбите, измервани в двуцифрени числа, а приносът към общия интерес, социалното сближаване и благоденствието на нашите общества.

Настоящото проучване показва, че е от съществено значение да продължи дискусията по концепцията за социално предприемачество като част от по-широк, по-всеобхватен план за подкрепа, насърчаване и развитие на социалната икономика, нейните принципи и нейното управление. Също така е от съществено значение да се насърчава обменът на добри практики с други държави членки с дългогодишен опит в социалната икономика.

За да се подпомогне растежът на социалната икономика, ще бъде необходимо да се проявява политическа смелост, като се предприемат конкретни мерки по отношение на данъчното облагане, заемите и бюрокрацията и практически действия за подкрепа на социалната икономика – особено за младите хора, които искат да участват в една по-отговорна икономика и да инвестират в хората.

ЕИСК ще продължи да бъде стабилен съюзник на предприятията от социалната икономика.

Ален Коер

Съвместен говорител на категория „Социална икономика“

Европейски икономически и социален комитет (ЕИСК)

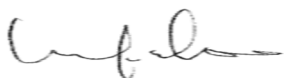

ПРЕДИСЛОВИЕ от Кшищоф Балон

Настоящото издание на проучването на ЕИСК „Развитие на социалната икономика в Европейския съюз през последните години“ потвърждава още веднъж важната роля на сектора на социалната икономика за създаване на заетост, улесняване на устойчивия растеж, приспособяване на услугите към нуждите и по-справедливо разпределяне на доходите и богатството. Дейностите, извършвани от организациите от социалната икономика обаче, имат много по-широк контекст, а именно изграждането на демокрация на участието и на социален капитал. Това се отнася особено за държавите членки, които се присъединиха към ЕС от 2004 г. насам. Повечето от тях до 1989 – 1990 г. бяха социалистически държави под влиянието на Съветския съюз, като дейностите на гражданското общество не съществуваша или бяха много ограничени. Последиците от това историческо развитие са, наред с другото, крехкото финансово състояние в неправителствения сектор и ниското равнище на участие на гражданското общество в създаването на местни възможности за работа. Това проличава дори от статистическите данни: докато в ЕС като цяло платената заетост в социалната икономика е 6,3 %, същият процент в „новите“ държави членки достига средно 2,5 %.

От друга страна, много нови идеи и подходи, идващи от тези държави, допринасят за обогатяването на европейската социална икономика: като се започне от опита на полското движение *Solidarność* („Солидарност“), през дискусиите относно прилагането на принципа на субсидиарност, включително независимостта на социалната икономика от властите, и се стигне до практически примери като словашкия модел за общински социални предприятия.

От голямо значение за създаването на дългосрочна стратегия за развитие на социалната икономика изглежда е непрекъснатият диалог между законодателите/политиците и сектора на социалната икономика както на национално, така и на европейско равнище, който включва опит от всички държави членки. Всички заинтересовани страни се приканват да работят заедно с ЕИСК за признаването на социалната икономика като решаваща, а може би и доминираща част от бъдещия икономически и социален модел в Европа.

Кшищоф Балон

Съвместен говорител на категория „Социална икономика“

Европейски икономически и социален комитет (ЕИСК)

Авторско право: „Jan Brenner, dbb“

ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛИ

1.1. Цели

Общата цел на доклада, изготвен от CIRIEC, е да се проучат последните промени в областта на социалната икономика (СИ) в Европейския съюз (ЕС) и неговите 28 държави членки. Той се фокусира върху три области: първо, социалната икономика и нововъзникващите понятия/движения, свързани с пространството между държавата и пазарните/функциониращите с цел печалба предприятия; второ, обществените политики в широк смисъл, които са структурирани на равнището на ЕС и в държавите членки през последните години с цел подобряване на сектора на социалната икономика, и трето, измерването на тежестта на социалната икономика във всяка държава – членка на ЕС. С това изследване не само се актуализират проучванията, озаглавени „The Social Economy in the European Union“ („Социалната икономика в Европейския съюз“), проведени от CIRIEC и публикувани през 2008 г. и през 2012 г. от Европейския икономически и социален комитет, но и се правят анализ и оценка на последните промени в тази област в Европа. За да даде отговори по изследваните теми, проектът беше структуриран около три области. В първата област – концептуалната – в изследването е направен преглед на възникващите понятия, като те са съпоставени с установеното в ЕС понятие за социалната икономика и са посочени предизвикателствата, свързани с тях.

Във втората област – обществените политики, изследванията се фокусират върху политиките, насочени към социалната икономика, прилагани от правителствата на европейско и национално равнище през последните години (периода 2010 – 2016 г.). Околната среда и „екосистемата“ на социалната икономика са основен фактор, който може да улесни развитието на организациите от социалната икономика или може да представлява външна бариера за тях. С проекта беше формулирана рамка за категоризиране на всички тези политики. Тя предвижда преглед на основните инициативи на равнището на ЕС и на национално равнище, сравнителен анализ на новото национално законодателство в областта на социалната икономика и оценка на тяхното въздействие в Европа.

Третата област е статистическа. Нейната основна цел е осигуряването на количествени данни за социалната икономика в 28-те държави членки, като се прилага същият метод, използван в двете предходни проучвания, проведени от CIRIEC за ЕИСК. В нея също така се проучват последните събития в областта на статистиката и наличните данни в Европа.

1.2. Методи

Докладът е изготвен и написан основно от Rafael Chaves и José Luis Monzón от CIRIEC, в консултация с експертна комисия, която обсъди цялостния график на работа, методологията и предложението за окончателен доклад с директорите и им помогна да идентифицират различните класове дружества и организации, които са част от социалната икономика във всяка от държавите от Европейския съюз.

Що се отнася до самите методи, в първата част на доклада като основа за установяване на определение за социалната икономика като цяло, което има за цел да се постигне широк политически и научен консенсус, се приема определението за стопанския или пазарния сектор на социалната икономика, дадено в Наръчника за изготвяне на сателитните сметки за кооперации и взаимоспомагателни дружества на Европейската комисия.

Във връзка с втората цел на доклада през март и април 2017 г. беше проведено мащабно теренно проучване под формата на въпросник, разпратен до 28-те държави – членки на ЕС. Въпросникът беше изпратен на избрани лица с експертни познания относно понятието за социална икономика и свързаните с него области, както и относно реалното състояние на сектора в съответните им държави. Експертите са университетски научни изследователи, специалисти, работещи във федерациите и структурите, представляващи социалната икономика, и високопоставени държавни служители от националните правителства с функции, свързани със социалната икономика. Резултатите са много задоволителни, тъй като от 28-те държави в ЕС бяха събрани 89 попълнени въпросника.

Що се отнася до третата междинна цел на доклада — определянето на обществените политики, тя беше изпълнена чрез консултации с експертната комисия и експерти от сектора, използване на предоставената чрез въпросниците информация и провеждане на дискусии с експертната комисия.

ПОНЯТИЕТО ЗА СОЦИАЛНА ИКОНОМИКА И РАЗЛИЧНИТЕ ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, СВЪРЗАНИ С НЕГО

2.1. Определяне и признаване на социалната икономика в наши дни

Най-новото концептуално определение на понятието „социална икономика“, съставено от представители на самия сектор, може да бъде намерено в *Хартата на принципите на социалната икономика* на Social Economy Europe – сдружението, което представлява социалната икономика на европейско равнище. Тези принципи са:

- предимството на личността и социалната цел пред капитала;
- доброволното и отворено членство;
- демократичния контрол от членовете (не се отнася за фондациите, тъй като те нямат членове);
- съчетаването на интересите на членовете и на ползвателите с общия интерес;
- защитата и прилагането на принципите на солидарност и отговорност;
- автономното управление и независимостта от публичните органи;

- по-голямата част от излишъците се използват за постигане на целите на устойчивото развитие, услугите, представляващи интерес за членовете, или общия интерес.

2.2. Определение за социалната икономика, което е в съответствие със системите на националните сметки

Предложеното определение, както вече беше посочено в доклада от 2012 г., е следното:

„Група от частни предприятия с официална структура, независими във вземането на решения и със свобода на членството, създадени, за да задоволяват потребностите на своите членове чрез пазара, като произвеждат стоки и предоставят услуги, застраховане и финансиране, а вземането на решения и разпределянето на печалбите или излишъците между членовете не са пряко свързани с вложения капитал или вноските на членовете, всеки от които има право на един глас, или непременно се извършва при прилагане на демократичен процес на вземане на решения с участието на всички. Социалната икономика включва също така и частни, официално създадени организации, с независимост при вземането на решения и свобода на членство, които произвеждат непазарни услуги за домакинствата и чиито излишъци, ако има такива, не могат да бъдат източник на доходи за икономическите субекти, които ги създават, контролират или финансират“.

Таблица 1: Оператори от социалната икономика по институционални сектори в Европейската система от сметки (ЕСС 2010)

ИНСТИТУЦИОНАЛЕН СЕКТОР В ЕСС 2010	ПРЕДПРИЯТИЯ И МИКРОИКОНОМИЧЕСКИ ОРГАНИЗАЦИИ ОТ СИ
ПАЗАРНИ ПРОИЗВОДИТЕЛИ	
Сектор „Нефинансови предприятия“ (S11)	• Кооперации (работници, селскостопански и хранително-вкусов сектор, потребители, образование, транспорт, жилищно настаняване, здравеопазване, социални услуги и др.) • Социални предприятия • Други предприятия на базата на сдружение • Други частни пазарни производители (някои сдружения и други юридически лица) • Институции с нестопанска цел, обслужващи нефинансови организации от социалната икономика • Непазарни предприятия, контролирани от социалната икономика
Сектор „Финансови предприятия“ (S12)	• Кредитни кооперации • Взаимозастрахователни дружества* и взаимоспомагателни дружества • Застрахователни кооперации • Институции с нестопанска цел, обслужващи нефинансови организации от социалната икономика
Сектор „Държавно управление“ (S13)	—

НЕПАЗАРНИ ПРОИЗВОДИТЕЛИ	Сектор „Домакинства“ (S14)**	• Нетърговски организации, обслужващи домакинствата, които не са много значими
	Сектор „Нетърговски организации, обслужващи домакинствата“ (S15)	• Сдружения за социално действие*** • Фондации за социално действие*** • Други нетърговски организации, обслужващи домакинствата (в областта на културата, спорта и др.)

(*) С изключение на организациите за управление на системата за социално осигуряване и принципно взаимозастрахователните дружества, в които членството е задължително, и онези, контролирани от дружества, които не са от социалната икономика.

(**) Секторът „Домакинства“ (S14) включва еднолични търговци и дружества с неограничена отговорност без юридическа правосубектност, които са пазарни производители и не принадлежат към социалната икономика. В него се включват и нетърговски организации с ограничен мащаб („не много значими“), които са непазарни производители и представляват част от социалната икономика.

(***) Организации с нестопанска цел, които са частни непазарни производители с доброволно членство и участие и със стратегическа и оперативна автономност и чиято цел е постигането на цели за социално благоденствие чрез осигуряване или предоставяне на стоки и социални или обществено полезни услуги безплатно или на цени, които не са стопански значими, за лица или групи от лица, които са уязвими, социално изключени или са изложени на риск от изключване. Тези организации съставляват *третият сектор в областта на социалното действие*, който несъмнено е част от социалната икономика.

2.3. Основни теоретични подходи, свързани със социалната икономика

Понятието за неправителствена организация (НПО)

Съвременната концепция за сектора с нестопанска цел е определена по-точно и разпространена в целия свят чрез започнатия в началото на 90-те години на XX век международен изследователски проект, ръководен от Университета „Джон Хопкинс“ (Балтимор, САЩ), за откриване и количествено определяне на мащаба и структурата на сектора, анализиране на перспективите за неговото развитие и оценяване на въздействието му върху обществото.

Организациите, разгледани в рамките на този проект, са онези, които отговарят на петте ключови критерия в „структурно-оперативното определение“ на организациите с нестопанска цел. Следователно те са:

- а) *организации, т.е. те имат институционална структура и присъствие*. Обикновено са юридически лица;
- б) *частноправни*, т.е. институционално отделени от държавното управление, въпреки че може да получават обществено финансиране и в управителните им органи могат да участват държавни служители;
- в) *самоуправляващи се*, т.е. в състояние да управляват собствените си дейности и свободно да избират и разпускат управителните си органи;
- г) *не разпределят печалба*. Неправителствените организации може да реализират печалба, но тя трябва да се насочва обратно за целите на основната мисия на организацията и да не се разпределя на собствениците, учредителите или управителните органи на организацията;
- д) *с доброволно участие*, което означава две неща: първо, че членството не е задължително или наложено със закон, и второ, че в дейностите или управлението им трябва да участват доброволци.

Подходът на солидарната икономика

Понятието за солидарна икономика се развива във Франция от 80-те години на XX век насам. При този подход икономиката се изгражда около три полюса: пазара, държавата и реципрочността. Тези три полюса съответстват на принципите на пазара, на преразпределението и на реципрочността. Принципът на реципрочността се отнася до непаричния обмен в сферата на първичната социализация, която се изразява преди всичко в сдружаване.

Накратко казано, икономиката е плуралистична по своя характер и не може да бъде сведена до строго търговски и парични понятия. Подходът на солидарната икономика е безпрецедентен опит за свързване на трите полюса на системата, така че конкретните инициативи в сферата на солидарната икономика представляват хибридни форми между пазарната, непазарната и непаричната икономики. Те не се вписват в пазарния стереотип на традиционната икономическа наука и съответно черпят ресурси от множество източници: пазарни (продажби на стоки и услуги), непазарни (държавни субсидии и дарения) и непарични (доброволци).

В допълнение към зародилото се във Франция понятие за солидарна икономика, друго схващане за нея, което намира определено проявление в някои страни от Латинска Америка, я определя като двигател на обществената промяна, носител на идеята за общество, алтернативно на неолибералната глобализация. За разлика от европейския подход, според който солидарната икономика е съвместима с пазара и държавата, латиноамериканското схващане се фокусира върху развитието на това понятие като глобална алтернатива на капитализма.

Други подходи

Във връзка с подхода, описан в предходния параграф, други алтернативни разработки направо предлагат замяната на моделите на пазарната икономика, при които средствата за производство са частна собственост, с други начини на организация на производствената система. Сред тях са: а) *алтернативната икономика*, чиито корени се откриват в движенията за промяна на системата, които се развиват във Франция след май 1968 г.; и б) *народната икономика*, насърчавана в различни латиноамерикански държави от 1980 г. насам, с характеристики, които са толкова сходни с латиноамериканската версия на солидарната икономика, че тя е известна още като *солидарна народна икономика*. Народната икономика изключва всякакъв вид взаимоотношения от типа „работодател – работник“ и счита труда за основния фактор за производство.

СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ НОВОВЪЗНИКВАЩИ ПОНЯТИЯ В ЕВРОПА

3.1. Социални предприятия, социално предприемачество и социални иновации

Европейската комисия определя социалните предприятия като **неразделна част от социалната икономика**: *„Всъщност социалното предприятие – участник в социалната икономика, представлява предприятие, чиято основна цел е по-скоро оказването на благотворно социално влияние, отколкото реализирането на печалба за [sic] собствениците или за партньорите. То работи на пазара, като доставя стоки и услуги по предприемачески и иновативен начин и използва реализираната печалба основно за социални цели. То е обект на отговорно и прозрачно управление особено чрез обвързване на своите служители, клиенти и*

заинтересовани страни [sic]“ (Съобщение на Европейската комисия, *Инициатива за социалното предприемачество*, COM/2011/0682 окончателен от 25 октомври 2011 г.). В това съобщение на Комисията се посочват и основните области на дейност на социалните предприятия: а) предприятия, които предоставят социални услуги и/или стоки и услуги на уязвими потребители, и б) предприятия, които имат за цел трудовата интеграция на хора, срещащи затруднения със своята пригодност за заетост, но чиято дейност може да обхваща стоки или услуги, различни от социалните.

От своя страна, различните северноамерикански течения на мисълта относно социалните предприятия могат да бъдат групирани в два основни подхода: „доходите от труд“ и школата на „социалните иновации“, популяризирана от фондацията „Ашока“, създадена от Бил Дрейтън през 1980 г.

При подхода на **социалните иновации** се подчертава индивидуалната роля на **социалния предприемач**, който възприема мисията да създава и поддържа стойност за обществото (а не само за частното лице), да разпознава и използва новите възможности да служи на тази мисия, да участва в процес на непрекъснато новаторство, адаптиране и обучение, да действа смело, без да се ограничава от наличните ресурси в момента, и да показва засилено чувство за отговорност и отчетност пред общностите, на които служи, както и за резултатите, които постига. Накратко, социалните предприемачи изпълняват социална мисия и основният критерий за преценяване на социалния предприемач е въздействието, свързано с мисията (а не толкова създаването на богатство). При подхода на социалните иновации формата на собствеността на социалното предприятие (публична, частна въз основа на капитала или такава, каквато се разбира под понятието „социална икономика“) е второстепенна, а ключовата фигура е социалният предприемач в качеството му на основния носител на предприемачеството и социалната промяна.

Таблица 2: Сходства и различия между понятията за социално предприятие, социално предприемачество и социални иновации

ИЗМЕРЕНИЯ	Подход на изследователската мрежа EMES	Школа на доходите от труд		Школа на социалните иновации
		Организации с идеална цел със стопанска дейност	Предприятия, учредени с мисия	
ИКОНОМИЧЕСКО И ТЪРГОВСКО ИЗМЕРЕНИЕ	По своето естество стопанската дейност е тясно свързана със социалната мисия	По своето естество стопанската дейност не е свързана със социалната мисия		По своето естество стопанската дейност е тясно свързана със социалната мисия
	Икономически риск: финансова устойчивост, основана на комбинация от пазарни приходи (търговски приходи) и непазарни приходи (безвъзмездни средства, субсидии, дарения)	Устойчивост, основана на търговски приходи		Устойчивост, основана на комбинация от пазарни и непазарни приходи
СОЦИАЛНО ИЗМЕРЕНИЕ	Изрично посочена цел за облагодетелстване на общността или създаване на обществена стойност	Целта за облагодетелстване на общността се гарантира от реинвестирането на всички печалби	Целта за облагодетелстване на общността не е гарантирана	Изрично посочена цел за облагодетелстване на общността
	Колективно предприемачество	Не се споменава индивидуално или колективно предприемачество	Не се споменава индивидуално или колективно предприемачество	Предимство на индивидуалната инициатива
	Разрешено е ограничено разпределяне на печалба (организации с нестопанска и със стопанска цел)	Разпределянето на печалба е забранено (организации с нестопанска цел)	Разпределянето на печалба е разрешено (организации с нестопанска и със стопанска цел)	Разпределянето на печалба е разрешено (организации с нестопанска и със стопанска цел)
ИЗМЕРЕНИЕ НА УЧАСТИЕТО	Автономност	Не е посочено, но автономността от публичните организации изглежда е гарантирана чрез самодостатъчност, макар че не е гарантирана автономността на частните организации учредители.		Автономността не е изрично посочена, но се подразбира
	Демократичен процес на вземане на решения	Демократичният процес на вземане на решения не е задължителен		Демократичният процес на вземане на решения не е задължителен
	Участие в процесите на вземане на решения	Участието в процесите на вземане на решения не е задължително		Участието в процесите на вземане на решения не е задължително

Източник: Monzon & Herrero (2016 г.).

3.2. Икономиката на сътрудничеството, свързаните с нея понятия и социалната икономика

От началото на XXI век твърдо се наложи едно ново понятие, а именно това за „икономиката на сътрудничеството“, което се отнася до много широк спектър от дейности, свързани с областите потребление, производство, финанси, образование и дори управление. В своето съобщение, озаглавено „Европейска програма за икономиката на сътрудничеството“ (COM/2016/0356 final – 2 юни 2016 г.), Европейската комисия определя икономиката на сътрудничеството като „бизнес модели, при които за улеснение на дейностите се използват платформи за сътрудничество, с които се създава открит пазар за временното използване на стоки или услуги, които често се предоставят от частни лица“. В съобщението са определени три категории участници в икономиката на сътрудничеството: а) доставчиците на услуги – частни лица или професионалисти; б) ползвателите на тези услуги; и в) посредниците – посредством онлайн платформа – които свързват доставчиците с ползвателите и които улесняват трансакциите помежду им („платформи за сътрудничество“). Накрая в съобщението се отбелязва, че при трансакциите в икономиката на сътрудничеството не се извършва смяна на собствеността и те може да се осъществяват със или без стопанска цел.

Макар че те не са от решаващо значение за настоящото бурно развитие на икономиката на сътрудничеството, *платформите за сътрудничество* играят много важна роля. Техните основни функции са: а) създаването на платформата, свързваща предлагането с търсенето на стоки; б) създаването на механизмите, които позволяват осъществяването на икономическите трансакции по електронен път, и в) създаването на механизми за удостоверяване, които свеждат до минимум рисковете и разходите при трансакциите, свързани с взаимодействието с непознати лица. Накратко казано, при икономиката на сътрудничеството се използват информационните технологии, за да се намалят информационните асиметрии и разходите по трансакциите за обменните или споделяните стоки и услуги, както и за да се разширят и задълбочат пазарите на сътрудничеството.

В Европа се разработват и разнообразни платформи за коопериране. LAMA и кооперациите „Европа“ (Cooperatives Europe) проведоха проучване на 38 случая от 11 европейски държави и 3 инициативи, осъществени извън ЕС. В заключенията на проучването се посочват както новите възможности за разширяване, предлагани на кооперациите в областта на икономиката на сътрудничеството, така и пречките и бариерите пред него, които включват проблеми с финансирането и малкия мащаб на кооперациите, насърчаващи инициативи на икономиката на сътрудничеството, поради които те губят част от своята ефективност.

3.3. Икономиката за общото благо и социалната икономика

Икономиката за общото благо (ИОБ) (1) е социално-икономическо и политическо движение, основано от австрийския икономист Кристиан Фелбер през 2010 г. Основната теза в модела за ИОБ е, че икономиката трябва да служи на хората, т.е. на общото благо. ИОБ се основава на ценностите, признати от всички хора като универсални: човешко достойнство, солидарност, екологична устойчивост, социална справедливост, прозрачност и демократично участие. Моделът за ИОБ е интердисциплинарен и приложим за всички видове дружества и организации.

За да бъде признат приносът за общото благо на предприятията и образуванията, които изграждат икономическата система, се използва специален метод, основан на счетоводния баланс за общото благо, матрицата за общото благо, отчета за общото благо и външния одит за общото благо.

3.4. Кръговата икономика и социалната икономика

Моделът на кръговата икономика се състои в замяната на линейната икономика, основана на модела добив – производство – потребление – изхвърляне, с кръгова, при която отпадъците могат да бъдат трансформирани в ресурси, за да може икономиката да стане по-устойчива и да се намали отрицателното въздействие върху околната среда чрез подобряване на управлението на ресурсите и намаляване на добива и замърсяването. В същото време кръговата икономика позволява на дружествата да постигнат конкурентни предимства благодарение на по-доброто управление на суровините, като предлага нови икономически възможности на нови пазари и позволява създаването на нови работни места на местно равнище.

Кръговата икономика и социалната икономика се срещат в множество важни пресечни точки. И при двата модела индивидите и устойчивото развитие са поставени в центъра на вниманието. Ключов фактор за успех както при кръговата, така и при социалната икономика е укрепването на творческия и иновативния капацитет на местно равнище, където отношенията на близост представляват решаващ елемент. С други думи, ценностите и принципите на кооперативното движение и социалната икономика, като например връзки с местния район, сътрудничество или солидарност, са основни стълбове за гарантиране на процесите на устойчиво развитие в техните три измерения: екологично, икономическо и социално. Не е случайно, че в Европа секторът на социалната икономика е пионер на кръговата икономика в областите на повторното използване и рециклирането на отпадъци, енергетиката и селското стопанство. В последно време платформите за коопериране в сферата на икономиката на сътрудничеството са добре познати примери за инициативи, които спомагат за запазването и подобряването на природния капитал, оптимизират използването на ресурсите и стимулират ефективността на системата. Самата Европейска комисия в своя *План за действие на ЕС за кръговата икономика* признава, че предприятията от социалната икономика ще имат „ключов принос за кръговата икономика“.

3.5. Корпоративната социална отговорност, корпоративното гражданство и социалната икономика

През 2011 г. Европейската комисия публикува своята зелена книга относно *Насърчаване на европейска рамка за корпоративната социална отговорност* и определи корпоративната социална отговорност като „концепция, при която предприятията интегрират доброволно социалните и екологичните въпроси в стопанската си дейност и във взаимодействието със своите заинтересовани страни“.

Една концепция, тясно свързана с корпоративната социална отговорност, е **корпоративното гражданство**. Според теориите за корпоративното гражданство предприятието трябва не само да поема отговорности към акционерите и заинтересованите страни, но и да се ангажира с обществото. Предприятието трябва да действа като „добър гражданин“. Въпреки че първоначалното определение за корпоративна социална отговорност е ограничено до пряко свързаните с акционерите и заинтересованите страни добри практики на дадено предприятие, новото определение за корпоративна социална отговорност на Европейската комисия е буквално идентично с 10-те принципа на Глобалния договор на ООН (СОМ (2006) 136 окончателен, точка 2), така че може да се заключи, че двете понятия са равностойни, поне в дневния ред на Комисията.

Тъй като принципите на социалната икономика, вдъхновени от принципите на кооперирането, не са нищо друго освен прилагане на корпоративната социална отговорност във всичките ѝ аспекти, може да се каже, че социалната икономика е пионер в прилагането на корпоративната социална отговорност, тъй като тя е неразделна част от ценностите и правилата за функциониране на социалната икономика.

3.6. Признаване в отделните държави на понятието за социална икономика и свързаните с него нововъзникващи понятия

- *Държави, в които понятието „социална икономика“ е общопризнато:* в Испания, Франция, Португалия, Белгия и Люксембург понятието „социалната икономика“ се ползва с най-голяма степен на признаване от страна на публичните органи, сред академичните и научните среди, както и в самия сектор на социалната икономика. Първите две държави се открояват, тъй като Франция е родината на понятието, а през 2011 г. Испания приема първия европейски национален закон за социалната икономика;
- *държави, в които има умерена степен на приемане на понятието „социална икономика“:* сред тях са Италия, Кипър, Дания, Финландия, Швеция, Латвия, Малта, Полша, Обединеното кралство, България, Гърция, Унгария, Ирландия, Румъния и Словения. В тези държави понятието за социалната икономика съществува съвместно с други понятия, като тези за нестопанския сектор, сектора на доброволните организации и социалните предприятия. В Обединеното кралство ниското равнище на информираност относно социалната икономика контрастира с политиката на подкрепа на социалните предприятия от страна на правителството;

- *държави, в които признаването на понятието „социална икономика“ е слабо или изобщо липсва:* понятието за социална икономика е слабо известно, в процес на установяване или неизвестно в следните държави: Австрия, Чешката република, Естония, Германия, Латвия, Литва, Малта, Нидерландия, Словакия и Хърватия. Свързаните понятия „нестопански сектор“, „сектор на доброволните организации“ и „неправителствена организация“ са сравнително по-познати.

Що се отнася до нововъзникващите понятия, най-добре познати в държавите от ЕС са „нестопански сектор“, „трети сектор“, „сектор на гражданското общество и на доброволните организации“, „корпоративна социална отговорност“, „социални предприятия“ и „социални иновации“. При други понятия, като „кръгова икономика“ или „икономика на сътрудничеството“, се наблюдава тенденция на нарастване на равнището на знания в повечето държави от ЕС, докато понятията „икономика за общото благо“ и „солидарна икономика“ трудно намират прием в много държави от ЕС, в които те са слабо познати или напълно неизвестни.

НАСОЧЕНИ КЪМ СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА ОБЩЕСТВЕНИ ПОЛИТИКИ НА ЕВРОПЕЙСКО РАВНИЩЕ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ (ПЕРИОДА 2010 – 2016 Г.)

4.1. Правила: статuti и регулаторни рамки

Между 2009 г. и 2017 г. европейските институции осъществиха няколко инициативи във връзка със социалната икономика или по-точно за социалните предприятия, които са част от социалната икономика, като поставиха началото на нов период на европейските обществени политики. Що се отнася до правните форми, постигнат е малък напредък. Бяха обсъдени проектите за Европейски статут за взаимоспомагателни дружества и Устав на европейската фондация (ЕФ), но в крайна сметка те бяха оттеглени поради липса на институционална подкрепа. Понастоящем Европейският парламент поема законодателната инициатива да работи по Устав на социалните и солидарните предприятия.

Що се отнася до регулаторните рамки и правните бариери пред развитието на организациите от социалната икономика, доскоро в одобрените директиви не беше обърнато достатъчно внимание на специфичните особености на организациите от социалната икономика. Приоритет беше прилагането на политиката на конкуренция. Още по-наскоро, за да се облекчи тази регулаторна рамка, през 2012 г. Комисията прие регламент *de minimis* в областта на услугите от общ икономически интерес (УОИИ), а през 2014 г. беше одобрен пакетът за реформа в областта на обществените поръчки. Той дава възможност на публичните органи да добавят определени социални клаузи в процедурите и критериите за възлагане на обществени поръчки. Въпреки това той оказва ограничено въздействие. В контекста на регулаторната рамка се налага една нова бариера – политиката на строги икономии от качествен порядък. Тя се отнася до начина, по който са свързани помежду си публичният сектор и организациите от социалната икономика, не само предвид проблема с повишената бюрокрация, но и поради закъсненията, процедурите за кандидатстване и изпълнение и други изисквания, които усложняват или дори изключват сътрудничеството между третия сектор и обществения сектор.

Бяха положени усилия както на европейско, така и на национално правителствено равнище за подобряване на познавателното измерение и участието на гражданското общество, например чрез европейските конференции, организирани от председателствата на Съвета на Европейския съюз или в рамките на едно председателство, последователните становища на ЕИСК, инициативите и становищата на интергрупата на Европейския парламент по въпросите на социалната икономика, а в някои случаи и на Комитета на регионите или дори на самата Комисия. Последната инициатива, предприета в Мадрид (23 май 2017 г.), беше приемането на „Декларацията от Мадрид“, която беше широко отразена в медиите и социалните мрежи. Въпреки това, за да се увеличат обществената популярност и възприемането сред обществото, трябва да се премине от „макро“ на „микро“ равнище. Освен това по този начин социалната структура на обществата, техният социален капитал от мрежи, се превръща в ключов фактор.

Както е отбелязано в предходни доклади, европейските програми, основани на ЕСФ, имат широкообхватен структуриращ ефект както на национално, така и на международно равнище, като обединяват и засилват европейската социална икономика чрез федерации, мрежи, научни изследвания, култура и политики. От друга страна, съществуват значителни затруднения средствата и програмите на ЕС да станат достъпни за местните мрежи.

Както вече беше отбелязано, друг проблем са популярността и признаването на концептуалното определение на областта на социалната икономика. Периодичното въвеждане на нови понятия не помага. През 70-те години на XX век в множеството понятия, свързани със социалната икономика, се включват третата система, гражданското общество и нестопанския сектор. В контекста на икономическата криза се появи нова вълна от понятия, като например социалните предприятия, икономиката на сътрудничеството и икономиката на общото благо. Трябва да подчертаем, че тези въпроси прикриват не само липсата на консенсус относно наименованието, което ще се използва, но и една скрита политика да не се търси напредък в тази област.

4.2. Конкретни политически мерки: финансиране и области на политиката

Важна промяна в политическия дневен ред на Европейската комисия по отношение на социалната икономика, или по-точно на социалните предприятия, настъпи през 2011 г., когато Комисията започна да прилага *„Инициативата за социално предприемачество“*. Създаване на благоприятна среда за насърчаване на социалните предприятия като основни участници в икономиката и социалната иновативност“ (COM(2011) 682 окончателен). В инициативата за социално предприемачество са посочени 11 ключови действия от политическия дневен ред на Европейската комисия. Една от осите е *подобряване на частното и публичното финансиране*. За да се засили интересът на частните инвеститори към социалните предприятия, беше одобрен Регламент (ЕС) № 346/2013 относно европейските фондове за социално предприемачество (ЕФСП). Беше създадена също Програмата за заетост и социални иновации (EaSI) в сътрудничество с други финансови инициативи като механизма за гарантиране на EaSI, прозореца за инвестиции в изграждането на капацитет на EaSI и ускорителя на социалното въздействие (SIA). По отношение на публичните средства целта за „насърчаване на социалната икономика и социалното предприемачество“ беше прехвърлена към ЕФРР и ЕСФ. Все още обаче няма постигнати резултати по европейската бюджетна политика конкретно за социалната икономика и се очаква развитие. Призив за такава политика беше отправен отново и в неотдавнашната Декларация от Мадрид (23 май 2017 г.).

Нашето проучване сред респондентите разкри важноста на основния финансов инструмент на ЕС – Европейския социален фонд. Международните конгреси и мрежи, инициативата LEADER и европейските директиви и законодателство също се оказаха ключови мерки. Установи се, че конгресите и мрежите представляват инструмент за генериране на структуриращи и познавателни въздействия, като например координирането на гражданското общество на европейската социална икономика. Новите инструменти, създадени неотдавна (ЕФСИ, EaSI, COSME и др.), са показали малко или никакво въздействие, особено в държавите от ЕС от Средиземноморието и Източна Европа. Необходими са проучвания за оценка на въздействието на новите политики.

НАСОЧЕНИ КЪМ СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА ОБЩЕСТВЕНИ ПОЛИТИКИ В ЕВРОПА НА НАЦИОНАЛНО И РЕГИОНАЛНО РАВНИЩЕ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ (2010 – 2016 Г.)

5.1. Ново национално законодателство в областта на социалната икономика

През последните седем години повечето европейски държави са обърнали внимание на законотворчеството по отношение на социалната икономика. Специални закони в областта на социалната икономика бяха приети на национално равнище в Испания (2011 г.), Гърция (2011 г. и 2016 г.), Португалия (2013 г.), Франция (2014 г.) и Румъния (2016 г.) и на регионално равнище в Белгия (Валония, Брюксел и Фландрия) и Испания (Галисия).

Освен това през този период се появиха нови законопроекта, проекти и други институционални инициативи, като системи за акредитация, маркировки и големи национални многогодишни планове, което разкрива нарастващ интерес сред правителствата в тази област. Освен това в Италия и Испания например са одобрени и реформи за конкретни групи от социалната икономика (социален трети сектор, социални предприятия от третия сектор, кооперации и други).

Регулирането на социалната икономика чрез нови правни форми само по себе си не представлява напредък в насърчаването на социалната икономика, който надхвърля нейното институционално признаване (Noia, 2017 г.). Подобно на Европейския статут за кооперация или доскорошното положение с испанския Закон за социалната икономика, резултатите могат да бъдат твърде ограничени, ако законът не е съпътстван от други мерки.

5.2. Национални и регионални планове за действие и целево финансиране

Националните и регионалните планове за действие са ключови мерки на политиките за насърчаване на социалната икономика. Те представляват важни споразумения между различни участници, главно между правителството и представителите на социалната икономика/трети сектор, но също така и професионалните съюзи, университетите и др., насочени към подобряване на взаимните им отношения с цел взаимна полза в дългосрочен план. Те включват основно стабилни рамки за финансиране, схеми за участие и консултации, стратегически области за развитие и подобряване на взаимоотношенията и обществени промени.

На регионално и местно равнище през изминалото десетилетие добри практики са развити в регионите Андалусия и Мурсия в южната част на Испания, в които е постигнато най-високо равнище на развитие на кооперациите в страната, и в няколко региона на Франция и Белгия (Chaves и Demoustier, 2013 г.). През настоящото десетилетие могат да се срещнат и други добри практики, например териториалният клъстер за икономическо сътрудничество (Rôle territorial de coopération économique – RTCE) във Франция, признат от новия френски закон за социалната икономика, или в плановете за насърчаване на социалните и солидарните предприятия, както е в Барселона (Испания).

На национално равнище и като цяло през последните години в сътрудничество с европейските структурни фондове бяха създадени няколко национални планове за действие. Става дума за случаи, в които оперативните програми на европейските фондове са насочени към социалната икономика и социалното приобщаване. В таблица 3 са посочени основните национални планове. От значение са три ключови фактора за успех: първо, наличието на многогодишна и цялостна рамка, второ, концепцията за партньорство между правителството, социалната икономика и другите заинтересовани страни, като се гарантира, че се посрещат реалните нужди и приоритети, и трето, структуриращият и приобщаващ ефект от европейските структурни фондове в Европа – важна поука за политиките на ЕС.

Таблица 3 – Национални планове, които насърчават социалната икономика в европейските държави (2011 – 2016 г.)

Държава	Национален план
България	План за действие по социална икономика (2014 – 2015 г.; 2016 – 2017 г.)
Полша	Национална програма за социалната икономика. Създаване на национален комитет за развитие на националната икономика
Португалия	Национално споразумение между правителството и социалния сектор („Compromissos de Cooperação para o Setor Social e Solidário“)
Румъния	Solidar – Подкрепа за консолидиране на програмата за социална икономика в рамките на POCU – оперативна програма „Човешки

	капитал“
Испания	Национална програма за насърчаване на социалната икономика и POISES – Оперативна програма за социално приобщаване и социалната икономика – ЕСФ, 2014 – 2020 г.
Швеция	Многогодишна програма за подкрепа на социалните предприятия за трудова интеграция на министерството на труда, съвместно с министерството на предприемачеството.
Обединено кралство	Спогодбата, споразумение между правителството и доброволческия и общностния сектор. С тази спогодба, създадена през 1998 г., се установява начин на работа, с който техните отношения се подобряват във взаимна полза.

Целево финансиране. В Европа съществуват няколко рамки за финансиране. Някои от тях включват предимно публични средства, втори – частни фондове, а трети са хибридни публично-частни схеми. В този текст се фокусираме върху целевото финансиране, основано на публична нормативна уредба или публични средства.

Публичните средства, насочени към социалната икономика, са първият финансов стълб. ЕС (например структурните фондове) и националните и регионалните правителства специално отпускат средства за насърчаване и развитие на социалната икономика. Това са традиционните програми за субсидии за насърчаване на кооперациите и на заетостта в кооперации в Германия, Италия и Испания. Съществуват много алтернативи, които могат да бъдат приложени.

През последните години няколко правителства в Европа са използвали тези форми на финансиране. В Белгия фондът Braserо подкрепя развитието на работническите кооперации в област Валония. В Кипър в рамките на политиката в областта на социалните грижи се предлагат безвъзмездни средства за текущи разходи на годишна база за субсидиране на организации, които предоставят социални услуги (т.е. грижи за деца, дългосрочни грижи и други). Във Франция с новия Закон за социалната икономика са създадени нови финансови инструменти за сектора, включително фонд за социални иновации (FISO). В Италия е създаден фонд за финансиране на социални предприятия и социални кооперации.

В някои случаи това са смесени фондове, управлявани от правителството и от организации от социалната икономика: някои примери във Франция са Националният фонд за развитие на дейностите по сдружаване (FNDVA) и Националният фонд за развитие на спорта (FNDS). В различни фондове финансирането е с извънбюджетни средства. Други схеми се основават на данъка върху доходите на физическите лица. Процент от дължимия данък може да бъде предоставен от гражданите на доброволчески организации. Така е в Италия и Испания. В Испания тези суми се внасят в национален фонд за социални организации от третия сектор, който получава повече от 200 милиона евро годишно.

Друг традиционен целеви ресурс се получава от приходите от хазартни игри (лотарии, игрални автомати). Така е с RAY или Oy Veikkaus AB във Финландия или ONCE – националната организация на незрящите – в Испания.

5.3. Правила относно възлагането на обществени поръчки

След продължителен период, през който защитата на конкуренцията беше традиционната политика на публичните пазари, при преразглеждането през 2014 г. на разпоредбите на ЕС в областта на обществените поръчки (Директиви 2014/23; 2014/24 и 2014/25) бяха разкрити нови възможности за националните, регионалните и местните правителства да насърчават социалната икономика чрез улесняване на достъпа на представителите ѝ до статута на доставчик на публичния сектор. Следователно това е политика за насърчаване на социалната икономика, *насочена към търсенето*. В процедурите за възлагане на обществени поръчки сега се допускат социални клаузи.

Няколко правителства на национално, регионално и местно равнище прилагат тези социални клаузи, например в Швеция, Испания и Обединеното кралство. В Обединеното кралство Законът за обществената стойност (обществените услуги) от 2012 г. изисква обществените органи, които възлагат обществени услуги, да преценяват как тези услуги могат да донесат икономически и социални подобрения в областта, в която ще се предоставят услугите. В Испания градове като Сарагоса, Барселона и Мадрид наскоро въведоха социални клаузи в новите си договори за обществени поръчки.

5.4. Институционални бариери

В настоящия доклад се разглежда и това кои според специалистите и представителите на социалната икономика са основните бариери пред развитието на този сектор, с акцент върху институционалните бариери. На практика това е начин за измерване на ефикасността на политиките, които се прилагат или все още не са въведени. Формулировката на въпроса във въпросника беше много отворена. Бяха получени много разнообразни отговори. В тях бяха идентифицирани четири групи бариери: първо, популярност и осведоменост, второ, лидерство и държавна администрация, трето, финансиране и данъчно облагане, и накрая, институционални бариери.

Първата група бариери се отнася до липсата на осведоменост и разбиране на понятието за социалната икономика, социалните предприятия и други свързани понятия, в обществото, при обществените дебати и сред академичните среди. Това е много значима бариера за държавите от източната част на ЕС, като Унгария, Полша, Словакия или Чешката република. Респондентите в тези държави признават, че основната подкрепа за социалната икономика (както финансовата, така и за повишаване на осведомеността) идва от програмите и инициативите на ЕС.

С тази липса на осведоменост и разбиране е свързана и ниската популярност на социалната икономика, както в медиите, така и при статистическите данни. В много държави, от Австрия и Словакия до Швеция, се установява липса на бази данни, официална статистика и надеждни данни за социалните предприятия или социалната икономика. Освен това има нужда от образователни и обучителни програми в областта на социалната икономика на всички равнища на образование. В малък брой държави, например Франция, все пак съществуват програми като обучение чрез учебни кооперации за юноши/млади студенти.

Втората група бариери се отнася до лидерството и държавната администрация. По думите на много респонденти се усеща липса на водещи институции с отговорност към социалната икономика, социалните предприятия, доброволците и гражданското общество, които да са способни да разработват политики и да насърчават социалната икономика. Следователно няма национална стратегия за социалната икономика. Тази област не се счита за приоритет на политиките. Респонденти от държави като Германия и Малта смятат, че повечето медии и политици „не виждат необходимостта“ от социална икономика. В някои случаи те установяват липса на доверие и отхвърляне на икономическите дейности, осъществявани от организации с нестопанска цел.

Донякъде в резултат на съображенията, разгледани по-горе, държавните органи не са подходящи да отговорят на потребностите и усилията на социалната икономика. В някои случаи многостепенните системи на управление и различните министерства не са координирани по въпросите на социалната икономика. В други случаи държавните органи са силно зависими от политическите цикли, например през 2015 г. датското държавно бюро за предприятия от социална икономика беше закрито, когато правителството се смени. Не на последно място, бюрокрацията и политиките на строги икономии от качествен порядък (Chaves и Zimmer, 2017 г.) са много големи препятствия за това организациите от социалната икономика да работят съвместно с държавните органи, например в Италия, Испания и Словения.

Друга група препятствия са *институционалните бариери*. Разгледани са два вида. Първият са промените в разпоредбите на секторното законодателство, които представляват пречки за дейността на организациите от социалната икономика. Във Франция и Испания промените в допълващата нормативна уредба за социална закрила, внесени от правителството, оказват неблагоприятно влияние върху взаимоспомагателните здравноосигурителни каси през последните години, като в някои случаи се е стигнало до там те да променят правния си статут на организации със стопанска цел. В Италия реформата на народните банки (декрет-закон №3/2015) предвижда, че популярните банки, които имат активи на стойност над 8 милиарда евро, трябва да бъдат трансформирани в акционерни дружества. Също така с реформата на кредитните кооперации (закон №49/2016) се реструктурира радикално целият сектор на кооперативните банки с някои отрицателни аспекти. В Испания промените в режима за социално осигуряване на спортните треньори засегнаха отрицателно спортните асоциации. В Обединеното кралство при големите договори за обществени поръчки предприятията от социалната икономика биват изтласквани като подизпълнители в полза на големите предприятия от частния сектор; също така е налице тенденция (въпреки Закона за обществената стойност) поръчките да се възлагат въз основа на цената, а не на добавената обществена стойност. Наскоро измененият правен статут на благотворителните организации е по-добре приспособен към тази нова институционална среда. Във Финландия Директивата за обществените поръчки, която позволява запазването на поръчките за определени услуги, не се прилага, така че организациите от социалната икономика не могат да се възползват от нея.

Вторият вид институционална бариера се отнася до нови закони и статuti за социалните предприятия. Първото препятствие е неприлагането на новите нормативни разпоредби (които следователно се считат за актове с незадължителен характер). Така става с испанския Закон за социалната икономика (2011 г.), който няма правила за прилагане.

Второто препятствие при този втори вид институционална бариера се отнася до нови трудности, които са възникнали за други организации от социалната икономика поради нови национални правни форми на социалната икономика или промени в правните форми. В Полша и Португалия последните промени в законодателството относно кооперирането не се считат за подходящи за кооперациите. В Унгария новият закон за социалната икономика създава риск за много социални кооперации, сформирани от групи граждани, които може да е необходимо да се преобразуват в друг тип организации (кооперация или дружество с ограничена отговорност с нестопанска цел), когато законът влезе в сила през 2018 г. В Словения и България законът за социалното предприемачество изключва различни организации, които вече са осъществявали дейност като социални предприятия.

ТЕЖЕСТТА НА СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА В 28-ТЕ ДЪРЖАВИ – ЧЛЕНКИ НА ЕС

6.1. Въведение: необходимостта от статистически данни за социалната икономика

През последните две десетилетия бяха положени усилия както в академичната сфера, така и от националните статистически институти и правителства. През 2006 г. CIRIEC разработи метод за Европейската комисия, Наръчника за сателитните сметки за кооперациите и взаимоспомагателните дружества, успоредно с Наръчника на ООН за сателитните сметки за организациите с нестопанска цел. Разработени са и други методи за изготвяне на статистически данни. Някои държави извършиха много работа през последните години, за да се предоставят надеждни данни за различни групи от социалната икономика. Статистическите институти на Франция и Министерството на труда на Испания предоставят динамични редове относно заетостта в кооперациите и социалната икономика. Италия, България, Люксембург, Чешката република и Унгария постигнаха сериозни подобрения при статистическите данни, публикувани от техните национални статистически институти, като в някои случаи е използвана методологията за сателитните сметки за организациите с нестопанска цел. Специално внимание трябва да се обърне на Португалия, Полша и Румъния. Тези три държави от ЕС са разработили редовни и систематични статистически данни за социалната икономика като цяло през последните години. В Португалия такова задължение е вменено с националния Закон за социалната икономика (2013 г.), а в Полша това е в резултат на споразумение с ЕСФ (Европейския социален фонд). Въпреки това през следващите години трябва да се положат много усилия за систематизиране на статистическите данни за различните социално-икономически групи.

6.2. Цел и методология: предизвикателства

Целта на тази част от проучването е да се направи преглед на основните данни за социалната икономика в Европейския съюз по държави, както и в световен мащаб, като се разграничат три групи организации: кооперации и подобни приети видове организации; взаимоспомагателни дружества и подобни видове; и на последно място, сдружения, фондации и други сродни видове организации с нестопанска цел.

От решаващо значение е статистическите данни да се извличат от теренни проучвания и проверими сметки. По причини, свързани с разходите и времето обаче, това излиза извън обхвата на настоящото проучване и трябва да бъде разгледано на по-късен етап. Статистическата информация, предоставена в това проучване, е съставена от вторични данни, предоставени от нашите респонденти във всяка държава. Референтният период е 2014 – 2015 г. Въпреки това, в зависимост от наличието и качеството на статистическото отчитане, информацията за някои държави е на няколко години, особено по отношение на сдружения, фондации и подобни организации. Поисканите данни се отнасят до броя на зетите лица и

където е възможно, до равностойността им в заетост на пълно работно време, до броя членове, броя доброволци и броя организации и предприятия. За някои държави и групи в социалната икономика имаше на разположение и данни за оборота, но те не бяха съпоставими. За целите на съпоставимостта с данните от предходните проучвания относно състоянието на социалната икономика в 25-членния Европейски съюз, извършени от CIRIEC за ЕИСК през 2002 г. - 2003 г. и през 2009 г. – 2010 г., е обърнато специално внимание на променливата „заетост“.

6.3. Общ преглед на статистическите резултати

Сборните данни, представени по-долу, подчертават факта, че европейската социална икономика е много важна както за хората, така и за икономиката, и е реалност, която трябва да се взема предвид от обществото и от създателите на политики.

Европейската социална икономика осигурява:

- платена заетост на над 13,6 милиона души в Европа;
- около 6,3 % от работещото население на ЕС-28;
- заетост на над 19,1 милиона души от работната сила, включително платени и неплатени;
- повече от 82,8 милиона доброволци, което се равнява на 5,5 милиона работници на пълен работен ден;
- повече от 232 милиона членове на кооперации, взаимоспомагателни дружества и други подобни организации;
- над 2,8 милиона организации и предприятия.

Ситуацията се различава в отделните държави от ЕС. Докато в държави като Белгия, Италия, Люксембург, Франция и Нидерландия заетостта в социалната икономика е между 9 и 10 % от работещото население, в новите държави – членки на ЕС, като Словения, Румъния, Малта, Литва, Хърватия, Кипър и Словакия, социалната икономика продължава да бъде малък, развиващ се сектор, в който работят под 2 % от активното население.

Друго заключение се отнася до развитието на работната сила в сектора на социалната икономика по време на икономическата криза. Работната сила в сектора на социалната икономика се оказа устойчива на икономическата криза, тъй като е спаднала само от 6,5 % на 6,3 % от общата европейска платена работна сила и от 14,1 милиона на 13,6 милиона работни места, което отчасти се обяснява с качеството на наличните статистически данни. Намалението на платената работна сила е по-голямо при кооперациите и подобни форми, отколкото при сдруженията, фондациите и други подобни форми.

И накрая, измерени по отношение на заетостта – тъй като няма удобен достъп до други показатели за икономическо въздействие, като например принос към БВП – сдруженията, фондациите и други подобни форми продължават да бъдат основното ядро на социалната икономика, включващо повечето социални организации/предприятия, и формиращо 66 % от заетостта в този социален сектор.

Таблица 4: Платена заетост в кооперации, взаимоспомагателни дружества, сдружения, фондации и подобни организации. Европейски съюз (2014 – 2015 г.)

Държава	Кооперации и др. подобни	Взаимоспомагателни и дружества	Сдружения & и фондации	Общо
Австрия	70 474	1 576	236 000	308 050
Белгия	23 904	17 211	362 806	403 921
България	53 841	1 169	27 040	82 050
Хърватия	2 744	2 123	10 981	15 848
Кипър	3 078	(н.п.)	3 906	6 984
Чешка република	50 310	5 368	107 243	162 921
Дания	49 552	4 328	105 081	158 961
Естония	9 850	186	28 000	38 036
Финландия	93 511	6 594	82 000	182 105
Франция	308 532	136 723	1 927 557	2 372 812
Германия	860 000	102 119	1 673 861	2 635 980
Гърция	14 983	1 533	101 000	117 516
Унгария	85 682	6 948	142 117	234 747
Ирландия	39 935	455	54 757	95 147
Италия	1 267 603	20 531	635 611	1 923 745
Латвия	440	373	18 528	19 341
Литва	7 000	332	(н.п.)	7 332
Люксембург	2 941	406	21 998	25 345
Малта	768	209	1 427	2 404
Нидерландия	126 797	2 860	669 121	798 778
Полша	235 200	1 900	128 800	365 900
Португалия	24 316	4 896	186 751	215 963
Румъния	31 573	5 038	99 774	136 385
Словакия	23 799	2 212	25 600	51 611
Словения	3 059	319	7 332	10 710
Испания	528 000	2 360	828 041	1 358 401
Швеция	57 516	13 908	124 408	195 832
Обединено кралство	222 785	65 925	1 406 000	1 694 710
ОБЩО ЕС-28	4 198 193	407 602	9 015 740	13 621 535

**Таблица 5: Платена заетост в социалната икономика спрямо общата платена заетост.
Европейски съюз (2014 – 2015 г.)**

Държава	Заетост в СИ (А)	Обща заетост * (Б)	% А/Б
Австрия	308 050	4 068 000	7,6 %
Белгия	403 921	4 499 000	9,0 %
България	82 050	2 974 000	2,8 %
Хърватия	15 848	1 559 000	1,0 %
Кипър	6 984	350 000	2,0 %
Чешка република	162 921	4 934 000	3,3 %
Дания	158 961	2 678 000	5,9 %
Естония	38 036	613 000	6,2 %
Финландия	182 105	2 368 000	7,7 %
Франция	2 372 812	26 118 000	9,1 %
Германия	2 635 980	39 176 000	6,7 %
Гърция	117 516	3 548 000	3,3 %
Унгария	234 747	4 176 000	5,6 %
Ирландия	95 147	1 899 000	5,0 %
Италия	1 923 745	21 973 000	8,8 %
Латвия	19 341	868 000	2,2 %
Литва	7 332	1 301 000	0,6 %
Люксембург	25 345	255 000	9,9 %
Малта	2 404	182 000	1,3 %
Нидерландия	798 778	8 115 000	9,8 %
Полша	365 900	15 812 000	2,3 %
Португалия	215 963	4 309 000	5,0 %
Румъния	136 385	8 235 000	1,7 %
Словакия	51 611	2 405 000	2,1 %
Словения	10 710	902 000	1,2 %
Испания	1 358 401	17 717 000	7,7 %
Швеция	195 832	4 660 000	4,2 %
Обединено кралство	1 694 710	30 028 000	5,6 %
ОБЩО ЕС-28	13 621 535	215 722 000	6,3 %

* Работещо население на възраст 16 – 65 г., Евростат, 2015 г.

Таблица 6: Развитие на платената заетост в социалната икономика в Европа

Държава	Заетост в социалната икономика			Δ % 2010 – 2015 г.
	2002/2003 г.	2009/2010 г.	2014/2015 г.	
Австрия	260 145	233 528	308 050	31,9 %
Белгия	279 611	462 541	403 921	-12,7 %
България	(н.п.)	121 300	82 050	-32,4 %
Хърватия	(н.п.)	9 084	15 848	74,5 %
Кипър	4 491	5 067	6 984	37,8 %
Чешка република	165 221	160 086	162 921	1,8 %
Дания	160 764	195 486	158 961	-18,7 %
Естония	23 250	37 850	38 036	0,5 %
Финландия	175 397	187 200	182 105	-2,7 %
Франция	1 985 150	2 318 544	2 372 812	2,3 %
Германия	2 031 837	2 458 584	2 635 980	7,2 %
Гърция	69 834	117 123	117 516	0,3 %
Унгария	75 669	178 210	234 747	31,7 %
Ирландия	155 306	98 735	95 147	-3,6 %
Италия	1 336 413	2 228 010	1 923 745	-13,7 %
Латвия	300	440	19 341	(н.в.)
Литва	7 700	8 971	7 332	-18,3 %
Люксембург	7 248	16 114	25 345	57,3 %
Малта	238	1 677	2 404	43,4 %
Нидерландия	772 110	856 054	798 778	-6,7 %
Полша	529 179	592 800	365 900	-38,3 %
Португалия	210 950	251 098	215 963	-14,0 %
Румъния	(н.п.)	163 354	136 385	-16,5 %
Словакия	98 212	44 906	51 611	14,9 %
Словения	4 671	7 094	10 710	51,0 %
Испания	872 214	1 243 153	1 358 401	9,3 %
Швеция	205 697	507 209	195 832	-61,4 %
Обединено кралство	1 711 276	1 633 000	1 694 710	3,8 %
ОБЩО ЕС-28	11 142 883	14 137 218	13 621 535	-3,6 %

Източник: CIRIEC/ЕИСК

(н.п.) – не е приложимо, (н.в.) – няма връзка

Европейски икономически и социален комитет

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Отговорен издател: Отдел „Посещения и публикации“
EESC-2017-104-BG
www.eesc.europa.eu

© Европейски съюз, 2017 г.

Възпроизвеждането е разрешено при посочване на източника.

За използването или възпроизвеждането на илюстрациите трябва да се обърнете за разрешение директно към носителя/носителите на авторските права.

Online
QE-04-17-876-BG-N
ISBN 978-92-830-3886-3
doi:10.2864/831999

BG